

1.2.2013

Dnro 1160/4/12

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Terhi Arjola-Sarja

VANGIN MATKAKUSTANNUSTEN KORVAAMINEN

1 KANTELU

Kantelija (jäljempänä K) arvosteli 21.3.2012 päivätyssä kirjeessään Pohjois-Savon ulosottoviraston menettelyä matkakustannusten korvaamisessa.

K:n kertoman mukaan häneltä oli evätty matkakustannusten korvaus, koska hän asui vankilan lähellä. K viittasi vankeuslain 4 luvun 3 §:ään ja vähävaraisuuteensa. Lisäksi K arvosteli sitä, että hän oli joutunut omalla kustannuksellaan käymään asian tiimoilta kolme kertaa ulosottovirastossa Kuopiossa.

Lisäkirjeessään 5.9.2012 K arvosteli sitä, että hän ei ollut saanut vankilasta vapautuessaan matkalippua kotimatkaansa varten. Lisäksi K arvosteli sitä, että vankila ei ollut maksanut hänelle toimintarahaa tai mitään korvausta vapautumispäivältä.

Pohjois-Savon ulosottoviraston johtava kihlakunnanvouti siirsi - - - oikeusasiamiehen kanslian käsiteltäväksi ulosottoviraston menettelyä tässä asiassa koskevan K:n Rikosseuraamuslaitokselle toimittaman - - - päivätyin kirjeen, jonka Rikosseuraamuslaitos oli - - - siirtänyt Pohjois-Savon ulosottoviraston käsiteltäväksi. Matkakustannusten korvaamisen lisäksi K arvosteli kirjeessään sitä, että hänen oli tullut täytäntöönpanoasiassaan kolme kertaa käydä ulosottovirastossa Kuopiossa.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumat

Saamani selvityksen perusteella K:n on rangaistuksensa täytäntöönpanoon liittyen tullut käydä Pohjois-Savon ulosottoviraston Kuopion päätoimipaikassa kaikkiaan kolme kertaa. Kaksi näistä käynneistä on koskenut vankilaan sijoittamista ja rangaistusajan suunnittelua koskevan ilmoituksen laatimista ja yksi vankilaan passitusta ja matkalippujen antamista. Se, että K:n on tullut käydä ulosottovirastossa ensin mainitussa tarkoituksessa kahteen kertaan, on johtunut siitä, että korkein oikeus oli keskeyttänyt kysymyksessä olevan tuomion täytäntöönpanon ja aikaa aikaisemman haastattelun tekemisestä siihen, kun tuomio oli tullut lainvoimaiseksi ja asian täytäntöönpanoasiakirjat saatu ulosottovirastoon, oli kulunut noin kolme ja puoli kuukautta. Jälkimmäisessä haastattelussa aiemmin tehty sijoittamispaikkahaastattelu on päivitetty.

K:lle ei ole annettu matkalippuja edellä kerrottuja ulosottovirastokäyntejä tai vankilaan matkustamista varten. Hänelle ei ole annettu matkakustannusten korvausta valtion varoista myöskään vankilasta vapautuessaan kotimatkaansa varten.

3.2 Pohjois-Savon ulosottoviraston menettely

3.2.1 Oikeusohjeita

Vankeuslain 2 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö antaa täytäntöönpanomääräyksen sen paikkakunnan ulosottomiehelle, jolla tuomittu asuu tai oleskelee. Ulosottomiehen on otettava yhteyttä Rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskukseen vankilaan määräämistä varten. Ulosottomiehen on määrättävä tuomittu ilmoittautumaan vankilaan arviointikeskuksen määräämänä ajankohtana.

Vankeuslain 4 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan vankilaan saapuvan ja sieltä vapautuvan vangin matkakustannukset Suomen alueella maksetaan valtion varoista. Säännöksen 2 momentin mukaan muita kuin 1 momentissa tarkoitettuja vangin matkakustannuksia voidaan korvata, jos se matkan syy tai vangin varattomuus huomioon ottaen on perusteltua. Poistumislupamatkojen kustannuksista säädetään 14 luvun 10 §:ssä.

Vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 7 §:n 1 momentin mukaan ulosottomiehen on annettava vankeusrangaistukseen tuomitulle kehoitus saapua kihlakunnanvirastoon ulosottomiehen asettamaan määräpäivään mennessä. Säännöksen 3 momentin mukaan ulosottomies selvittää vankeuslain 4 luvun 8 ja 9 §:ssä tarkoitettujen sijoittamisperusteiden olemassaolon ja kuulee tuomittua sijoituksesta sekä lähettää täytäntöönpanoasiakirjat ja lausuntonsa tuomitun kotipaikan aluevankilan sijoittajyksikköön vankilan määräämistä varten.

Asetuksen 9 §:n 1 momentin mukaan jos sijoittajyksikkö ei ole 8 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla tehnyt ilmoitusta suoraan tuomitulle, ulosottomiehen on kutsuttava tuomittu luokseen passituksen ja matkalippujen antamista varten.

3.2.2 Matkakustannusten korvaaminen

3.2.2.1 Matkakustannukset ulosottovirastoon

Valtakunnanvoudinviraston lausunnon mukaan vankeuslain 4 luvun 3 §:ssä tarkoitettuina matkakustannuksina ei korvata tuomitun matkoja ulosottovirastoon. Lausunnon mukaan tällaiset kustannukset eivät ole säännöksen 1 momentissa tarkoitettuja vankilaan saapuvan vangin matkakustannuksia, eivätkä säännöksen 2 momentissa tarkoitettuja muita vangin matkakustannuksia, jotka tulevat korvattaviksi lainkohdassa säädettyjen edellytysten täytyessä. Lausunnossa viitataan lainkohtaa koskeviin esitöihin (HE 263/2004 vp), joissa on todettu, että muina korvattavina matkoina tulisivat kysymykseen lähinnä laitossiirtoihin tai ulkopuoliseen toimintaan osallistumiseen liittyvät matkat, jos vanki matkustaa itsenäisesti eikä hänelle ole myönnetty poistumislupaa. Lausunnossa huomautetaan vielä siitä, että matkustaessaan ulosottovirastoon sijoittamispaikkahaastattelua ja passitusta varten tuomitun vankeus ei ole vielä alkanut ja siten vankeuslain 4 luvun 3 § ei sanamuotonsakaan perusteella sovellu tällaisista matkoista aiheutuvien kustannusten korvaamiseen.

Katson, että asiassa ei ole tältä osin ilmennyt aihetta epäillä oikeusasiamiehen toimenpiteitä edellyttävää lainvastaista menettelyä tai velvollisuuden laiminlyöntiä.

3.2.2.2 Matkakustannukset vankilaan

Saamani selvityksen perusteella se, että ulosottovirasto ei ole antanut K:lle matkalippuja vankilaan matkustamista varten on johtunut paitsi K:n asuinpaikan läheisyydestä suhteessa sijoitusvankilaan myös siitä, ettei K ollut ilmoittanut varattomuutta esteeksi matkustamiselle vankilaan. Selvityksen perusteella menettely tässä asiassa on vastannut Pohjois-Savon ulosottovirastossa noudatettua käytäntöä, jonka mukaan tuomitulle tarjotaan matkalippu vain vieraalla paikkakunnalla olevaan sijoitusvankilaan matkustamista varten, ellei tuomittu ilmoita varattomuutta perusteeksi korvata matkakustannukset.

Valtakunnanvoudinviraston lausunnon mukaan Pohjois-Savon ulosottovirastossa noudatettu käytäntö on ollut vankeuslain 4 luvun 3 §:n 1 momentin vastaisen. Lausunnon mukaan mainittua vankeuslain säännöstä ja vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 9 §:ää ei voi tulkita siten, että matkalipun antaminen olisi harkinnanvaraista ja sidoksissa tuomitun tuloihin tai sijoitusvankilan sijaintiin. Lausunnossa katsotaan edellä mainituista säännöksistä ja hyvän hallinnon periaatteista johtuvan, että ulosottomiehen tulee tarjota matkalippua oma-aloitteisesti jokaiselle passitettavalle. Passitettavalle olisi siten annettava asiassa tarpeellinen informaatio. Edelleen lausunnossa esitetään, että Valtakunnanvoudinviraston asiassa hankkiman selvityksen perusteella ei ole syytä epäillä, että Pohjois-Savon ulosottoviraston selvityksessä kerrotua menettelyä kustannusten korvaamisessa noudatettaisiin yleisemminkin ulosottovirastoissa.

Katson, että asiaan sovellettavista säännöksistä tai myöskään vankeuslain 4 luvun 3 §:n 1 momentin esitöissä esitetystä ei ole saatavissa tukea kerrotulle Pohjois-Savon ulosottovirastossa noudatetulle käytännölle. Vankeuslain mainitun säännöksen esitöissä esitetyn osalta totean, että säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa matkojen maksamisen Suomen alueella valtion varoista on todettu olevan pääsääntö (HE 263/2004 vp).

Pidän vankeuslain vastaisena Pohjois-Savon ulosottovirastossa noudatettua käytäntöä, jossa vankeuslain 4 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettujen vankilaan saapumisesta aiheutuvien matkakustannusten korvaaminen valtion varoista on katsottu olevan sidoksissa tuomitun varallisuuteen ja sijoitusvankilan sijaintiin.

Johtavan kihlakunnanvoudin selvityksen mukaan ulosottovirastossa on tämän kanteluasian perusteella muutettu käytäntöä siten, että tuomitulta kysytään aina, tarvitseeko hän matkalipun vankilaan menoa varten riippumatta siitä, kuinka lähellä vankilaa tuomittu asuu. Oletan, vaikka se ei selvityksestä nimenomaisesti ilmene, että tuomitun varallisuus ei vaikuta matkalipun antamiseen.

Saamani selvityksen mukaan K:n asia on ulosottovirastossa loppuun käsitelty, eikä matkalippuasiaa voida ottaa uuteen käsittelyyn.

Totean, että oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä on annettu kannanottoja, joissa viranomaista on suositeltu korvaamaan aiheuttamansa vahinko. Näillä hyvitysesityksillä on tähdätty tapahtuneen virheen hyvittämiseen. Hyvitys voi olla vahingonkorvauslain mukaisen vahingon korvaamisen ohella myös esimerkiksi kansallisen lain vastaisesta menettelystä aiheutuneen epäoikeudenmukaisuustuntemuksen tai vääryyskokemuksen korvaamista tai hyvittämistä. Hyvitys voi olla rahallista tai esimerkiksi anteeksipyyntö.

Perustuslakivaliokunta on mietinnössään PeVM 12/2010 liittyen hallituksen esitykseen laeiksi eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain ja valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain muuttamisesta tarkastellut myös näitä oikeusasiamiehen suosituksia. Perustuslakivalio-

kunta on ilmoittanut pitävänsä esityksen tekemistä asian sopimiseksi ja hyvityksestä selvissä tapauksissa perusteltuna yksilöiden pääsemiseksi oikeuksiinsa, sovinnollisen ratkaisun löytämiseksi ja turhien oikeusriitojen välttämiseksi.

Käsitykseni mukaan nyt kysymyksessä olevassa tapauksessa on kysymys tällaisesta perustuslakivaliokunnan mietinnössä tarkoitettusta selvästä tapauksesta, kun Pohjois-Savon ulosottovirastossa noudatettu käytäntö on edellä kerrotuin tavoin ollut vankeuslain vastainen. Menettelystä on aiheutunut K:lle vahinkoa, kun hän on itse joutunut maksamaan matkakulut, jotka hänellä olisi ollut oikeus saada valtion varoista.

Oikeusasiamies voi eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 §:n perusteella tehdä laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa toimivaltaiselle viranomaiselle esityksen tapahtuneen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan poistamiseksi.

Esitän Pohjois-Savon ulosottoviraston harkittavaksi, miten se voisi hyvittää K:lle kysymyksessä olevasta menettelystä aiheutuneen vahingon.

3.2.3 Velvollisuus saapua ulosottovirastoon

Katson, että asiassa ei ole ilmennyt aihetta epäillä, että Pohjois-Savon ulosottovirasto olisi ylittänyt tai käyttänyt väärin sitä harkintavaltaa, joka ulosottovirastolla on ollut sen velvoittaessa K:n saapumaan täytäntöönpanoasiassa ulosottovirastoon.

3.2.4 Kumotun ohjeen soveltaminen

Pohjois-Savon ulosottoviraston tänne 16.4.2012 toimittaman alustavan selvityksen mukaan ulosottovirastossa noudatetaan Rikosseuraamuslaitoksen 13.9.2006 antamaa ohjetta No 17/011/2006.

Totean, että mainittu ohje on kumottu Rikosseuraamuslaitoksen 1.1.2011 voimaan tulleella määräyksellä 36/004/2010.

Johtavan kihlakunnanvoudin selvityksen mukaan määräyksen kumoaminen oli syystä tai toisesta jäänyt huomaamatta. Johtavan kihlakunnanvoudin mukaan vastuu asiasta oli viraston päälliköllä eli hänellä. Selvityksessään johtava kihlakunnanvoudi pahoittelee laiminlyöntiään ja toteaa, että kumotussa määräyksessä matkalipun antamista tarkoittava ohjeistus oli samansisältöinen kuin selvityksessä viitatussa Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen antamassa tietopaketissa. Johtavan kihlakunnanvoudin käsityksen mukaan kumotun ohjeistuksen käytöllä ei ollut ollut oleellista vaikutusta Pohjois-Savon ulosottovirastossa noudatettuun matkalipun käyttöoikeuden antovelvollisuuteen määrättäessä tuomittu ilmoittautumaan vankilassa.

Saamani selvityksen perusteella ulosottovirastossa on yli vuoden ajan sovellettu kumottua Rikosseuraamuslaitoksen ohjetta. Tämän johdosta kiinnitän johtavan kihlakunnanvoudin huomiota tarkkuuteen siinä, että ulosottovirastossa sovelletaan voimassa olevia ohjeita.

3.3 Kuopion vankilan menettely

3.3.1 Matkakustannukset vankilasta vapautuessa

Saamani selvityksen perusteella syynä siihen, että K:lle ei ole annettu matkakusten korvausta valtion varoista, on ollut se, että K ei ollut tehnyt vapautuville vangeille annettavaan kuulemis-

kaavakkeeseen merkintää siitä, että hän tarvitsisi juna- tai linja-autolipun tai ollut anonut kaavakkeessa matkakustannusten maksamista rahana.

Täällä käytettävissä olleesta K:ta koskevasta kysymyksessä olevasta lomakkeesta totean, että K on lomakkeen kohtaan "MATKALIPUT" merkinnyt matkan Kuopiosta ---:lle, mutta ei ole tehnyt merkintöjä kohtaan "yleinen kulkuneuvo... juna ... linja-auto". Lomakkeeseen on lisäksi painettu seuraava teksti: "Jos vapautuva ei käytä vapautuessaan kulkuneuvoa, matkakustannukset korvataan halvimmalla yleisen kulkuneuvon käyttämisestä aiheutuvien kulujen mukaisesti".

Kuopion vankilan johtajan selvityksen mukaan vankilassa on muodostunut käytännöksi, että vangeille on maksettu kysymyksessä olevat matkat, mikäli hän on sitä erikseen lomakkeella pyytänyt. Näin oli menetelty myös K:n kohdalla. Käytännön muotoutumiseen oli vankilan johtajan mukaan ilmeisesti osin vaikuttanut suoraan "käräjiltä" vapautuvien vankien suuri määrä. Heistä vankilalla kun ei monesti ole voimassa olevia yhteystietoja, pankkitiedoista puhumattaakaan. Edellä kerrotun lomakkeeseen painetun tekstin osalta vankilan johtaja toteaa, että se on tarkoitettu tulkittavaksi "maksuautomatiksi". Selvityksen perusteella vankila ei ole vielä muuttanut käytäntöä, vaan odottaa oikeusasiamiehen ratkaisua asiaan.

Vankeuslain 4 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan vankilasta vapautuvan vangin matkakustannukset Suomen alueella maksetaan valtion varoista.

Katson, että vankilasta vapautuvan vangin matkakustannusten korvaamista on arvioitava vastaavasti kuin mitä matkakustannusten korvaamista vankilaan. Tältä osin viittaa edellä ulosottoviraston menettelystä esittämäni. Kysymys on lakiin perustuvasta oikeudesta saada säännöksessä tarkoitettuja kustannuksia korvatuiksi valtion varoista. Tässä tapauksessa näin ei ole käynyt ja K ei ole saanut kysymyksessä olevaa korvausta valtion varoista.

Esitän Kuopion vankilan harkittavaksi, miten se voisi hyvittää K:lle kysymyksessä olevasta menettelystä aiheutuneen vahingon.

3.3.2 Vankilasta vapautumispäivän tulot

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 3 §:n 2 momentin mukaan oikeusasiamies ryhtyy hänelle tehdyn kantelun johdosta niihin toimenpiteisiin, joihin hän katsoo olevan aihetta lain noudattamisen, oikeusturvan tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta.

Katson, että asiassa ei tältä osin ole K:n kirjeessä kerrotun perusteella aihetta ryhtyä oikeusasiamiehen toimenpiteisiin.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2.2.2 esittämäni käsityksen Pohjois-Savon ulosottoviraston menettelyn lainvastaisuudesta ulosottoviraston tietoon.

Kohdassa 3.2.4 esittämäni perusteella kiinnitän vastaisen varalle johtavan kihlakunnanvoudin huomiota tarkkuuteen ohjeiden soveltamisessa.

Pyydän ulosottovirastoa ilmoittamaan minulle 18.3.2013 mennessä, mihin toimenpiteisiin kohdasta 3.2.2.2 ilmenevä esitykseni on antanut aihetta.

Edellä mainituissa tarkoituksissa lähetän johtavalle kihlakunnanvoudille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Saatan edellä kohdassa 3.3.1 esittämäni käsityksen Kuopion vankilan menettelyn lainvastaisuudesta vankilan tietoon.

Pyydän vankilaa ilmoittamaan minulle 18.3.2013 mennessä, mihin toimenpiteisiin kohdasta 3.3.1 ilmenevä esitykseni on antanut aiheita.

Edellä mainituissa tarkoituksissa lähetän vankilan johtajalle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lisäksi lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi Valtakunnanvoudinvirastolle.